

ANTE JURIC
NIKOLA VULETIĆ
Centar za jadranska onomastička istraživanja
Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV 2
HR-23000 Zadar
ajuric@unizd.hr
nvuletic@unizd.hr

TOPONIMIJA NASELJA SV. FILIP I JAKOV

Autori u radu donose toponomastičku građu Sv. Filipa i Jakova, njegovog zaleđa i obalnog prostora između Turnja i Biograda, prikupljenu terenskim istraživanjem. Nakon uvoda u povijest imena i naseljenosti naselja, građa je sistematizirana i analizirana po jezičnim i semantičkim kriterijima. Na kraju rada autori donose iscrpna kazala, referentno i abecedno, i toponomastičke karte istraženoga prostora.

1. Uvod – povijest imena i naseljenosti Sv. Filipa i Jakova

Sv. Filip i Jakov kao naselje javlja se razmjerno kasno u usporedbi s obližnjim naseljima Sikovom, Raštanima, Sukošanom i Tinjem. Nastalo je negdje na prijelazu iz 15. u 16. st. na mjestu nekadašnje luke (*molum Rogoue*) rogovske opatije¹, oko crkvice sv. Filipa i Jakova i obližnjeg kaštela.² Do nastanka ovog novog naselja dolazi bez sumnje u kontekstu premještanja stanovništva na obalu i otoke zbog turske najezde. Još do duboko u 15. st. u povijesnim je vre-

¹ Najprije opatije sv. Ivana Evanđeliste u Biogradu, a nakon rušenja Biograda 1125., opatije sv. Kuzme i Damjana na Čokovcu.

² Istočni dio ove crkve, temeljito pregrađene početkom 18. st., ima gotička obilježja. U unutrašnjosti crkve čuva se ploča s natpisom posvete crkve, gdje se spominje rogovski opat Petar Zadranin, no ploča je oštećena na mjestu gdje je stajala godina posvete. Po početnoj formuli, ali i spoznajama o graditeljskoj aktivnosti opata Petra Zadranina, Petricioli je ploču datirao u godinu obnove rogovske crkve sv. Mihovila (1374.), ili vrlo blizu tom datumu (usp. PETRICIOLI 1990: 389).

U zidu zgrade koja se nalazi na mjestu srednjovjekovnog kaštela uzidan je gotički grb obitelji Pasini. Pasiniji su potomci Petra de Venturina koji je na području Sv. Filipa i Jakova imao posjede na Didinama i Sutjadrigu (v. ZB, S. Damiani, b. I, sv. 2, 11r).

lima riječ tek o zemljama u konfinu crkve sv. Filipa i Jakova (*confinio Sancti Philippi et Jacobi*), bez spomena naselja. Prvi spomen tog naselja, ako se termin *villa* u ovom slučaju ima tumačiti kao naselje, a ne kao posjed, nalazimo 1494. godine: *scopulum vnum in medio pelagi ... ex opposito ville sancti Philippi Iacobi aparte sirochali scopuli Babaz vochatum Fermich*.³ Prvi pouzdani podatci o stanovnicima (*habitor; villani habitanti*) Sv. Filipa i Jakova javljaju se od prve polovice, odnosno sredine 16. st: 1526. spominje se Ante Sakoličić *habitor in villa dicta sanctorum Filipi et Iacobi*⁴, 1555. Andrija Brajinović i Pere Koškić⁵, a 1556. Andrija Milatović, Bare Kužinović, Slade Panorvić, Mikula Radinović i Juran Mušković⁶. U svom izviješću o prihodima opatije sv. Kuzme i Damjana iz 1564., opat Montemerlo spominje, između ostalog i selo Sv. Filip i Jakov: *L'abbazia ha tre villaggi in teraferma nel territorio di Zara, cioè S. Filippo e Giacomo, Bolignano, e Gorizza, e li villani di dette terre, e ville lavorano li terreni di detta abbazia [...]*.⁷ Selo je 1646. iz strateških razloga dao porušiti providur Leonardo Foscolo.⁸ Do ponovnog naseljavanja dolazi po svoj prilici nakon potiskivanja Turaka iz biogradskog zaleđa 1648., kada u maticama, uz starosjedilačka prezimena kao što su Milat i Kužinović, susrećemo i neka posve nova (Galešić, Barbaroša, Zorić, Fantina, Đindić, Maičić...). Do gospodarskog uzleta čitavog kraja i porasta stanovništva dolazi nakon što je Venecija 1725. područje nekadašnjeg vranskog begluka prepustila obitelji Borelli koja provodi opsežne meliorizacijske radove u Vranskom Polju.⁹ Ova je obitelj, uz Zadar, za svoje prebivalište izabrala upravo Sv. Filip i Jakov, sagradivši u njemu veći broj rezidencijalnih objekata i gospodarskih zgrada. Gospodarski život naselja, sve do konca drugog svjetskog rata, bio je vezan uz nekoliko posjedničkih obitelji: uz Borellijeve, isticale su se još i neplemičke obitelji Oštrić, Eškinja, Pelicarić i Kadija. Među imućnijim seljacima isticale su se obitelji Brzić, Karamarko, Majica i Milat, dok se trgovinom bavila obitelj Barbaroša. Nakon drugog svjetskog rata, odlučujuću ulogu u gospodarskom razvoju naselja odigralo je osnivanje poljoprivredne zadruge «Nova Zora», te procvat turizma. Naselje je tada preimenovano u Filipjakov, što je i danas, kao i prije preimenovanja, jedini govorni oblik imena. Nakon demokratskih promjena 1990. vraćeno je ime

³ ZB, A. Barba, b. I, sv. I/M, 34r. Kako je otočić Frmić uistinu nasuprot današnjem Sv. Filipu i Jakovu, nema mjesta sumnji.

⁴ ZB, P. de Pago, b. I, sv. III/3/25, 1r.

⁵ ZB, D. Cavalca, b. I, sv. I/2, 40v i 45v.

⁶ ZB, D. Cavalca, b. I, sv. I/4, 11v–12r.

⁷ Usp. JELIĆ 1898: 60, bilj. 2. Ovdje se već jasno razlikuje posjed (*terra*) od sela (*villa/villaggio*).

⁸ Usp. JELIĆ 1898: 51.

⁹ Do takvih je zahvata dolazilo već i krajem srednjeg vijeka: godine 1463. rogovski opat Petra Foscaro dao je isušiti oko dvije tisuće rali blata kod Vrbice (usp. JELIĆ 1898: 97).

Sv. Filip i Jakov, a preustrojem jedinica lokalne samouprave bivša općina Biograd razdijeljena je na više manjih općina, među kojima je i općina Sv. Filip i Jakov. Ona, osim istoimenog naselja, obuhvaća još i obalna naselja Sv. Petar (nekad Krmčina), Turanj, te Sikovo, Donje Raštane, Tićevo i Viterince u za-
leđu. Danas Sv. Filip i Jakov broji oko 1200 stanovnika.

2. Metodologija rada

Istraživanje filipjanske toponimije je sadržajno usko vezano uz seriju dosadašnjih i budućih istraživanja provedenih u organizaciji Centra za jadranska onomastička istraživanja u Zadru¹⁰, djelatnici kojega su ujedno i potpisnici ovog članka. Samim time, i ustroj i ciljevi ovog istraživanja tek neznatno odudaraju od već uhodanog metodološkog uzorka te ih nije nužno posebno opisivati. Navest ćemo stoga, u nekoliko natuknica, samo ono što je u našoj metodi dovoljno specifično.

Istraživanje se temelji na podacima i sugestijama koje su nam usmeno prenijeli ispitanici: Ante Fantina Prtuto (1929., poljoprivrednik) i Rade Vuletić (1957., pomorac) kojima ovom prilikom najiskrenije zahvaljujemo.

Prikupljanje podataka anketiranjem na terenu je temeljni i, rekli bismo, najosjetljiviji dio posla. U tom smislu, od neprocjenjive važnosti za kvalitetu prikupljenih podataka je činjenica da je jedan od istraživača (Nikola Vuletić) i sam, unatrag više generacija, rodом iz Sv. Filipa i Jakova, te da je u njemu proveo i veći dio života. Time je uvelike zagarantirana istinitost (ponajprije u fonološkom i prozodijskom smislu) i, što je osobito važno, relevantnost prikupljenih podataka. Potrebno je i ovdje naglasiti da toponomastičar, ma koliko vješt i iskusn, nikada ne može odrediti razliku između apelativa koji su ujedno i toponimi i onih koji to nisu (npr. *Zagrebački Vòdovod*, *Màriborski Vòdovod*, *Ŭlica* i sl.) jednako valjano kao i osoba koja istraživani prostor poznaje od svoje najranije mladosti.

Izradili smo također i kratki pregled osobitosti filipjanskoga čakavskog govora, s posebnim osvrtom na leksik za koji smo najveći broj primjera pronašli upravo u toponimiji. Pri opisu govora služili smo se već standardiziranom metodologijom opisa čakavskih govora¹¹ te istraživanjima koja je na tome području proveo Božidar Finka (1990). Također, građa je u cijelosti akcentuirana, dajući sliku stanja aktualnoga trenutka, bez pretenzija idealnog uklapanja u zadani dijalektološki predložak. Ovo možda umanjuje dijalektološku vrijed-

---

¹⁰ Rezultati toponomastičkih istraživanja na Pašmanu upravo su objavljeni u opsežnoj znanstvenoj monografiji (CJOI 2006), a terenski dio posla obavljen je i na Ugljanu. U bližoj perspektivi su također i istraživanja na Murteru, Vrgadi i Rivnju.

¹¹ FINKA 1973: 5–77.

nost građe, ali istovremeno upućuje i na vrijedne zaključke o procesu toponimizacije i o statusu prevladavajućih apelativa/toponima, kako u Sv. Filipu i Jakovu tako i u ostatku jadranskog prostora.

Prikupljenu toponimsku građu prezentirali smo na četiri načina:

1) Građu smo najprije smjestili (ubicirali) na odgovarajuće *Toponomastičke karte*, jednu veliku (*karta 2*) s prikazom cijelog istraženog područja i jednu manju (*karta 1*), s krupnijim prikazom najgušće naseljenog prostora, omeđenog pravokutnikom na *karti 2*.

2) U poglavlju *Kazalo i opis referenata* građu smo podijelili u dva sektora (*karta 1* i *karta 2*) sukladno raspodjeli građe na kartama. Svaki broj na karti predstavlja jedan imenovani referent, ali ne nužno i samo jedno ime. Drugim riječima, svakomu broju na karti može biti pridruženo jedno ili više imena u *Kazalu* (npr. 19. Vödna/Titulička). Broj toponima na karti je ujedno i njegov redni broj u odgovarajućem sektoru u *Kazalu*. Na *karti 2*, toponimi prikazani unutar manjeg pravokutnika (*karta 1*) zapisani su svjetlijim znamenkama, a to znači da te brojeve u *Kazalu* treba tražiti u sektoru *karta 1*, a ne u sektoru *karta 2*. Brojevi koji su na kartama zapisani većim znamenkama predstavljaju imena naselja (*Filipjâkov 1*, mala karta) i njegovih dijelova: *Sëla (1)* i *Ûlice (2)* na maloj karti i *Primôrja (1)* na velikoj. Redni brojevi su toponimima dodijeljeni ovisno o njihovu položaju u dotičnom sektoru na karti, u smjeru od juga prema sjeveru, odnosno, od dna stranice prema vrhu. Iznimku čine toponimi zabilježeni većim znamenkama koji su imali prednost u određivanju rednoga broja u odnosu na ostale toponime.

3) Nakon izrade (ručne) karata i kazala, u tekstu smo zatim građu analizirali jezično, najprije na planu forme (izraza i sadržaja), a potom i samu supstanciju sadržaja (izvanjezičnu motivaciju) i denominacijske postupke.

4) I na kraju, radi lakšega pretraživanja, redne brojevi s karata naveli smo i u *Abecednom kazalu*, u zagradi, iza svakoga toponima. Za razliku od *Kazala i opisa referenata*, ovo kazalo je ustrojeno po načelu toponimskih likova, tako da je svaki lik naveden zasebno, na ono mjesto koje mu po abecedi pripada.

Uzevši u obzir iskustva iz dosadašnjih istraživanja, čini nam se da je ova kva sistematizacija korpusa dobar način prezentacije kompleksnih toponomastičkih sustava kakav je Sv. Filip i Jakov. Treba također naglasiti i to da se granice istraženog prostora u potpunosti ne preklapaju s današnjim katastarskim granicama, ponajprije zbog toga što smo kao kriterij za određivanje granica uzeli i psihološku povezanost stanovništva s određenim prostorom, a ne isključivo vlasničke odnose.

3. Leksička slojevitost filipjanske toponimije

Sukladno prije ukratko opisanoj povijesti naseljavanja mjesta i okolice, toponimija Sv. Filipa i Jakova je pretežito slavenska, dakle hrvatska, u temelju čakavska. Današnja je međutim jezična situacija ponešto šarolikija. U toponimijske inovacije ubrajamo ponajprije znatan broj štokavskih (uglavnom standardnojezičnih) i manji broj aloglotskih (uglavnom romanskih) pojava mlađeg datuma. Budući da nam opseg i tip prikupljene građe ne omogućuju podrobniju dijalektološku analizu na prozodijsko-fonološkoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini, u ovom ćemo se poglavlju osvrnuti samo na njezina leksička obilježja.

Prisutnost hrvatskih leksema je veća što je veća udaljenost od mora i što je naseljavanje recentnije. Tako u dijelovima naselja *Ūlica* (iznad jadranske magistrale) i *Primôrje* (noviji dio naselja) nismo zabilježili ni jedan dokazano romanski leksem u korpusu (upitni su *Bijāca*, *Dučine* i *Rabatīn*). Za razliku od njih, u staroj jezgri naselja i na samoj obalnoj crti od Turnja do Biograda, osim antropnimnih toponima i najrecentnijih talijanizama (*Dopolavôro*), našli smo još petnaestak romanskih leksema (*Lambīk*, *Kapošanat*, *Mūja*, *Đardīn*, *Parapēt*, *Pòrat*, *Tavērna*, *Rīva*, *Tòrkuja*, *Škvēra*, *Kaštèl* i sl.). Ove posljednje, potpuno adaptirane i učestale romanizme bismo, naravno, potpuno legitimno mogli tretirati i kao čakavske lekseme.

Kao posebnu skupinu aloglotskih leksema u filipjanskoj toponimiji mogli bismo spomenuti: a) venecijanizme *kōnte*, *kuntēša*, i *šjōr*¹², kao titule za oslovljavanje: *Kōntovi*, *Kōntov Đardīn*, *Kōntov Mūja*, *Kōnta Fólka*, *Kuntēše Silvije*, *Šjor Běpov Vrta* i *Šjor Běpova Poprikāča* i b) recentnije toponime: *Dopolavôro* i *Fābrika*.

Kao najizrazitiji primjer štokavskog utjecaja u leksiku i toponimiji Sv. Filipa i Jakova možemo spomenuti izostajanje starijeg hrvatskog leksema *studenac* (i kao 'bunar' i kao 'vrelo', 'potok'), u zamjenu za balkanski turcizam *bunar*¹³ u toponimima *Bunār na Kapèlici* i *Trī Bunāra*.

Toponimi nešto starijeg datuma redovito su hrvatski. U tom smislu, zanimljiva je i činjenica da u toponimiji Sv. Filipa i Jakova (a toponimija u pravilu najbolje čuva starija jezična stanja) ni jedan lik romanskog podrijetla nije stariji od mletačkog sloja¹⁴, dok istovremeno u lokalnome govoru nalazimo nema-

¹² Zbog manje učestalosti, hrvatski ekvivalenti navedenih leksema (grof, gospodin i sl.) su imali vrijednost za nijansu više aprecijacije nečijeg socijalnog statusa. Tako je „učiteljica Krmela“ bila *gōsposda* (*Gōsposde Krmèle*), a ne *šjōra.

¹³ Usp. ERHSJ I: 236.

¹⁴ Za toponim *Kuntrāta* bismo, sudeći po izostanku sonorizacije intervokalnog /t/, eventualno mogli pomisliti na dalmatoromansko postanje. Vinja (JE II: 120) međutim tvrdi da su čak

li broj dalmatskih prežitaka (*jârbol*, *žmûl* i sl.). Stariji hrvatski leksemi očuvani u toponimiji Sv. Filipa i Jakova uglavnom su geografski termini i termini vezani uz obradu tla s reduciranom apelativnom vrijednosti: *Ĵâza*, *Artûc*, *Môčce*, *Vôda* (~ iz *Bezđâna*), *Vlâka*, *Požâr*, *Drâga*, *Dragônj*, *Ĵâmine*, *Gâj*, *Badânj*, *Krûg* (*Crni* ~), *Strâža*, *Poprikâča* (*Šjor Běpova* ~), *Žica*, *Blâto* (*Mâlo* ~), *Dîla*, *Râzlîvke* i *Novâk* (*Ĵûžnji* i *Zmôrašnji*). Etimološki prozirni i govornicima potpuno razumljivi leksemi koji nisu u upotrebi kao geografski ili poljoprivredni termini, gotovo su potpuno izgubili svoju apelativnu vrijednost te ih nalazimo još samo u toponimiji: *Bezđân*, *Didîne*, *Dvorîne*, *Kučâra*, *Vilišnice*¹⁵ i *Lostîrnjak*¹⁶.

Pregled ostalih osobitosti filipjanske čakavice, onih koje nismo mogli oprijmeriti samo na toponimijskoj građi, donosimo u idućem poglavlju.

4. Osnovno o filipjanskome čakavskom govoru

O govoru Sv. Filipa i Jakova, kao ni općenito o govorima biogradskog kraja, do danas nema kompletnog monografskog opisa. Najkraće rečeno, filipjanski je govor južnočakavski, ali pod znatnim štokavskim utjecajem.

4. 1. Samoglasnici

U govoru Sv. Filipa i Jakova ima pet samoglasnika u dugim i u kratkim slogovima: *ī*, *ē*, *ā*, *ō*, *ū* i *i*, *e*, *a*, *o*, *u*.

Slogotvorno *r* nikad nije popraćeno samoglasnikom ili poluglasom.

i «likovi s denazaliziranim *kon-* < *con-* (*kutrada*, *kudrada* i *kodrada* < lat *CONTRATA) preuzeti iz ven. *contrada*...». Osim ovoga filipjanskog toponima na širem zadarskom području jedino još u Tkonu nalazimo ovaj lik s očuvanim intervokalnim /t/. Nije suvišno pripomenuti da se oba naselja nalaze na nekadašnjem posjedu rogovske opatije.

¹⁵ Toponime izvedene od *vila* često nalazimo kao imena proplanaka ('mjesto na kojem plešu vile'), a u slučaju filipjanskih *Vilišnica* (v.), ovoj motivaciji su vjerojatno pridonijeli i ostatci rimskoga vodovoda koje narod naziva „vilinski zid“.

¹⁶ Za *Lostîrnjak* Vinja (JE II: 144) pretpostavlja *mostîrnjak «zbog negdašnjeg samostana», upirući se na podatak koji je Finki i Šojatu (1973–74: 34) dao ispitanik: *U Primôrju u Lostîrnjaku je bîja sâmostan*. U toj uvalici nema, međutim, ostataka nikakvog samostana. Ona je, doduše, bila u vlasništvu rogovske opatije, ali se materijalni ostatci rogovskog primorskog posjeda nalaze nekoliko stotina metara na sjeverozapad, na lokalitetu *Kapèlica*. Osim toga, povijesne potvrde našeg toponima u obliku gotovo identičnom današnjem sežu u vrijeme kada su gospodarske zgrade opatije u *Primôrju* još postojale: *Lostrignach* 1439. (ZB, N. Benedicti I/5/f. 26) i 1441. (ZB, J. Calcina I/I/f. 156). Poznavanje stanja na terenu navodi nas na drukčiji etimološki prijedlog. Uvala *Lostîrnjak* je, naime, sve donedavno bila poznato lovište lostura (*Pinna nobilis*). Uvala je izrazito plitka, pa su se losture za bonace mogle vidjeti s površine bez uporabe stakla, te vaditi golim rukama iz *batèle*. Taj se školjkaš, doduše, danas u Sv. Filipu i Jakovu naziva *lostûra*, ali lik *lostîra* nalazimo već u Tkonu, s druge strane Pašmanskog kanala. Zbog svega navedenog, vjerojatnijim nam se čini povezati toponim *Lostîrnjak* s malakonimom *lostûra* za kojeg Vinja tvrdi da nije «romanskog nego slavenskog, tj. hrvatskog postanja.»

Refleks jata na ovome području je ikavski (*čovik, pivac, klīšta, srīda, zvižda*), s mjestimičnim čakavskim ekavizmima (*kōren, òbe, sēno*).

Osim u prilogu *vājik*, sekvencija *v* + poluglas uvijek daje *u* (*unūk, udōvāc, utōrak, uzēsti*).

Dugi samoglasnik *ā* u sekvenci *ra* realizira se katkad kao *ē* (*rēbac, rēsti*), jednako kao i kratko *a* > *e* u *krēsti*.

Sačuvani oblici *tēpal, tēpla, tēplo* također pokazuju starije (čakavsko) stanje.

5. 2. Suglasnici

U pogledu konsonantizma, vrijedno je istaknuti postojanost palatala [j] (nema tipično čakavskog refleksa [j]) i sporadičnu depalatalizaciju /ń/ > [n] (*Tūran* za *Tūranj*). U toponimu *Filipjakov* (kao i u etniku *Filipjanac* i u kretiku *filipjanski*) /j/ u suglasničkom skupu *pj* ponekad se realizira kao [j], odnosno [p].

Postoji afrikata /č/, pa nema ploziva /t/. Nema fonema /dž/, zvučnog para afrikate /č/, te umjesto njega dolazi frikativ /ž/ u *žēp, žigerica*. U novije vrijeme, afrikate u suglasničkim skupovima više ne gube svoju napetost (*māčka*) kao što se to još može čuti kod manjeg broja starijih ljudi (*māška*).

Skup *st* razvio se *c* u riječima *cāklo, cāblo*.

Refleks psl. *stj i *skj jest *št* (*gūšter, puštāti*).

Dočetno *-m* zamijenjeno je *s -n* u u gramatičkim morfemima u I. l. jd. prez., u I. jd. i D L I mn. svih triju rodova imenskih riječi (*vōlin, mōren* I. l. jd. prez., *š njon, s tēbon* I. jd., *tovārin, kokošan/kokóšan* D L I mn.), te u leksičkim morfemima nepromjenjivih riječi.

Dočetno *-l* na kraju riječi se ne čuva niti u pridjevima (*dēbeja, vēseja*). U toponimiji su očuvane imenice *Tōrkuja* i *Mūja* (*Kōntov -*, *Vēliki -*)i sl¹⁷. Očuvan je dočetni slog imenica na *-al* (*vřtal*), iako je moguć i refleks *-a*: *kabā, Vřta* (*Šjor Bepov -*).

Suglasnički se skup *čr-* čuva samo u glagolu *čřviti*.

Skup *mn* zamijenjen je ili skupom *vn* (*osavnājst*).

U prezentu glagola *moći* redovito je *r* umjesto *ž*, npr.: *mōren* I. jd. prez., *mōre* 3. jd. prez., *mōru* 3. mn. prez.

Pojava razjednačivanja na daljinu provedena je u *lēbro, lēbro*, te u *kumpřr*.

¹⁷ Ovaj refleks nije sustavno proveden kod svih imenica kod kojih se, po kronološkim kriterijima, mogao provesti. Tako se ni dalmatoromanski leksički ostatak *žmūl* (usp. ERHSJ II: 482) nije razvio do očekivanog *žmuja. Isto tako, uz oblik *vřta*, još uvijek je moguće zabilježiti i *vřtal*. Kao toponimijske primjere za ovu pojavu možemo navesti nesonime *Ričul* i *Čavātul* (dva manja otoka nedaleko od Sv. Filipa i Jakova) kod kojih također nije došlo do navedene promjene.

4. 3. Prozodija

Očito je da je za ovaj govor u ne tako davnoj prošlosti bio karakterističan tronaglasni sustav (˘, ˘, ˘). Među likovima koji ilustriraju «pripadnost arhaičnoj čakavskoj akcentuaciji» govora biogradskog kraja, Finka navodi i neke filipjanske toponime: *Rtīć* (*Artīć*), *Lostīrnjak*, *Primōrje*.¹⁸ Za današnji govor Sv. Filipa i Jakova karakteristična je međutim i pojava novog čakavskog akuta, kao posljedice pomicanja kratkoga naglaska s posljednjeg sloga na pretposljednji¹⁹ (*dīlā* > *Dīla*, *glāvā* > *glāva*, *kozā* > *kōza*, *rūkā* > *rūka*, *selō* > *Sēlo*, *sestrā* > *sēstra*, *vodā* > *vōda*).²⁰ U novije vrijeme, dolazi do izjednačavanja akuta s dugosilaznim naglaskom, pa se bilježe alternacije *pīšen* – *pīšen*, *fālin* – *fālin*, *letū* – *letū*, pri čemu akut ostaje karakteristikom afektivnog izričaja. Također, akut može doći na mjesto dugog naglaska i u kosome padežu (*bunār* – *bunāra*, *Rabatīn* – *Rabatīna*, *Klānac* – *Iza Klānca*). Novoštokavski dugouzlazni naglasak nalazi se u leksemima čiji se izgovor prilagodio standardu, ili su tek preko standardnoga jezika i ušli u filipjanski govor. (*Klānac*, *Klaónica*, *Brijáčnica*, *Magistrāla* i sl.). Također ga nalazimo i u kosim padežima nekih leksema s dugosilaznim naglaskom u nominativu (*Kapelānōv Brīg*, *Bānovi*, *Bānōv Dardīn*, *Prama Bōrīn* i sl.).

Kod imenica, u množini postoje i izolirani primjeri čuvanja starog mjesta naglaska (*vřta* – *Vrtlā* (*Barabaruševa* ~), *zřno* – *zrnā*).

4. 4. Morfologija i sintaksa

U govoru Sv. Filipa i Jakova infinitiv završava na *-ti* ili *ći*.

U glagolskom pridjevu radnom došlo je do promjene *-l* > *-a* (*hodīja*, *bacā*, *čīta*, *česlĵā*, *nosīja*, *ūzeja*, *dōnija*). U intervokalnom položaju radi izbjegavanja zijeva umetnut je *-j-* (*nosīja*, *ūzeja*, *dōnija*).

U 3. mn. prez. došlo je do izjednačavanja oblika za sve glagolske tipove. Svi imaju nastavak *-u* (*mīslu*, *razumū*, *držū*, *pūštu*, *nōsu*), odnosno *-aju* (*přvaju*, *glēdaju*.. itd.).

Glagoli druge vrste imaju infiks *-ni-* u infinitivu, i u svim oblicima, npr. *šapnīti*, *dīgniti*, *mēkniti*.

U oblicima jednine kondicionala nije došlo je do potpunog morfološkoga ujednačavanja, jer se za drugo lice čuva oblik *biš*.

¹⁸ Usp. FINKA 1990: 437.

¹⁹ Ni u jednom slučaju nismo zabilježili pojavljivanje novoštokavskog kratkouzlaznog naglaska (*Sēlo, *Vōda, *sēstra) kao posljedicu navedene promjene.

²⁰ Za starija čakavska stanja vrijedno je usporediti i znatno arhaičniju bračku akcentuaciju (Usp. HRASTE/ŠIMUNOVIĆ 1979).

Morfologija je ujedno područje najizrazitijeg štokavskog utjecaja. Najizrazitija čakavska osobina je čuvanje kratke množine kod jednosložnih imenica (*mīši, pūži*).

U toponimiji je očuvan i stari N mn. na *-a* kod imenica sa zatvorenim zadnjim slogom: *Vrtlā* (~ *Barbarūševa*), *Dīla* i *Ĵāza* (ako je množina!).

U G mn. imenica m. i sr. roda čakavski je dočetak *-ov* posvuda zamijenjen novim *-a*, ali bez prilagodbe naglasaka štokavskoj distribuciji (*jeziĳk – jeziĳka*).

Osobitu pažnju zavrjeđuje isključiva upotreba «vlaških» oblika glagola *īci* (*īden, īdeš, īde, īdemo, īdete, īdu*), što je značajka i nekih obližnjih govora znatno većeg stupnja čakavosti, kao što su turanjski, nevijski (Nevidane) i murterski. Glagol *hodīti* posve je nestao iz upotrebe, a zadržan je samo u glagoljaškom pjevanju.

Zamjenice *mī* i *vī* u DL I imaju oblike: *nāmi(n), vāmi(n)*.

Filipjanski govor koristi upitno-odnosnu zamjenicu *štō* za neživo. Zanimljani oblik te zamjenice jest *nīšta*.

Prilozi i prijedlozi pokazuju istu sliku kao i okolni obalni i otočni govori. Ističe se tu otpadanje dočetnoga *d* u prijedlozima *kod, od* (*ko-: sīdi kō mene; māli o sestrē*), dočetak *-i* (*dōli, gōri*), supostojanje stegnutog oblika *ōkle* (prilog *odakle*) s nestegnutim *odōkle*, prilozi (*o*)*vōde* (ovdje), *onōnde/onōde* (ondje), opisna sintagma *drāge vōlje* s značenjem 'rado', te prilog *cinīje* 'jeftinije'.

U sintaksi se prije svega ističu specifične konstrukcije, kao što su učestala tvorba genitiva pomoću priloga *o(d)* (*māli o sestrē, brāt o ženē*), korištenje nenaglašenih oblika ličnih zamjenica u funkciji posvojnih zamjenica, i to uvijek u postoponiranom položaju (*otāc mi / ti / mu, jon / nan / van / in*), zamjena infinitiva ličnim oblikom u konstrukcijama tipa *nēće govōri* (ali *morā bīti*, za razliku od npr. murterskog *morā būde*), te tvorba futura drugog s infinitivom (*būden īci, būdeš govōriti*).

Ovime smo kratko saželi samo neka jezična obilježja govora Sv. Filipa i Jakova koja su relevantna za tumačenje filipjanske toponimije.

Analizirajući izneseno u prethodna dva poglavlja, jasno je vidljivo da je standardni jezik, kao superstrat, najjači utjecaj izvršio na leksik i morfologiju, a najmanji na fonologiju i na prozodiju. Kao zaključak o sadašnjem jezičnom sastavu toponimije Sv. Filipa i Jakova možemo dakle reći da je ona u gotovo u cijelosti prilagođena novoštokavskom standardu, iako su tragovi njenog čakavskog supstrata još uvijek itekako vidljivi.

5. Semantička analiza toponimskih likova

Toponimija Sv. Filipa i Jakova uglavnom se semantički ne razlikuje od toponimije ostalih jadranskih naselja slične geografske situacije. Na temelju prikupljene građe pokušat ćemo utvrditi osnovne imenovateljske motivacije i jezična sredstva kojima su one prevedene u konkretni korpus imena.

U motivacijskom smislu, prostor obuhvaćen našim istraživanjem možemo podijeliti na dvije zasebne cjeline – na naseljena i nenaseljena područja. Za naseljene prostore karakteristična je iznimna brojnost artefakata (kao najboljih referentnih točaka) u funkciji toponima. Kako je svaka promjena u prostoru nužno popraćena i novim imenom, toponimi na naseljenom prostoru su najmlađi i, u pravilu, traju tek neznatno duže od artefakata koje imenuju. Idealan primjer za to je staro filipjansko groblje koje je izgradnjom nove crkve dobilo i novo, popularno ime, *Nôva Crkva*, dok je «stari» toponim *Kapošānat* ubrzo nakon toga pao u zaborav. Rijetki su međutim primjeri toponima koji su uspjeli «preživjeti» duže vrijeme nakon preimenovanja, adaptacije ili čak potpunog nestanka referenta. Tako je, prema legendi, toponim *Mūstafa* očuvan još od vremena turske vladavine, iako se danas na istome mjestu nalazi ugostiteljski objekt (kafić) – idealna referentna točka za novi toponim. Toponim *Vlāka* je preživio činjenicu da je od nekadašnje poljoprivredne površine (*vlak*) postao trgov, a toponim *Vrāta* uopće više nema referenta itd. Kako vidimo, navedene promjene u prostoru ponekad nisu dovoljan razlog za njegovo preimenovanje. Ovakva, doista rijetka vremenska rezistencija toponima, može se pripisati jedino njegovoj neodoljivoj zvučnosti ili sentimentalnoj vrijednosti.

Što se tiče toponima u nenaseljenim prostorima, oni u najvećem broju slučajeva odgovaraju vrsti, kvaliteti, ekonomskoj iskoristivosti i pripadnosti tla, ako je riječ o poljoprivrednoj površini. U slučajevima kada prostor nije kultiviran, a najčešće je riječ o vrhovima, nepristupačnim terenima, o «slaboj» zemlji ili o šumi, ta je činjenica također jasno naznačena u imenu (*Bōri*, *Gāj*, *Ĵāmine*, *Gnjojīne* i sl.). Zajednička karakteristika obaju tipova nenaseljenih prostora je postojanje starih toponima, karakterističnih za gotovo cijeli Jadranski prostor, a vezanih uz poljoprivredu i topografske karakteristike tla (*Strāža*, *Didīne*, *Dīla*, *Drāga* i sl.).

U predstojećoj semantičkoj analizi uzet ćemo u obzir nejezične i jezične činjenice vezane uz postanak filipjanskih toponima. Nejezične činjenice se odnose na tip motivacije (izvanjezičnu stvarnost) koja je prethodila imenovanju. Jezične pak činjenice odnose se na sami jezični znak u funkciji imena.

5.1. Nejezične činjenice

Ponekad je u imenu sadržano više motivacija, pa je moguće isti toponim naći u više kategorija. Tako će se npr. veliki broj toponima motiviran artefaktima pojaviti i u kategoriji «Pripadnost», budući da su artefakti najčešće imenovani po svojim vlasnicima, korisnicima, titularima ili naručiteljima. Također, kriterij za uvrštavanje toponima u određenu kategoriju nije isključivo činjenica da on u sebi sadrži imenicu sa značenjem koje izravno upućuje na odgovarajuću motivaciju. Dovoljno je da je motivacija iz naziva kategorije barem implicitno sadržana u toponimu (npr. ‘voda’ u *Bläto*). Osim toga, također je važno da se činjenica iz sadržana u nazivu motivacijskog polja doista odnosi na imenovani referent. Tako primjerice, toponim *Iza Klänca* nismo svrstali u kategoriju «Konfiguracija terena», budući da je važni dio informacije (rema) koju ime prenosi sadržan u prijedlogu *iza*, a ne u imenici *klänac* (tema). Suprotno tome, toponim *Kroâcija* spadat će u kategoriju «Artefakt», iako samo znaćeće (toponimski lik) s označenim (artefakt) nema ni jedan zajednički sem. Broj u zagradama odnosi se na ukupni broj toponima u svakoj kategoriji.

Evo popisa filipjanskih toponima po osnovnim semantičkim/motivacijskim poljima:

- Konfiguracija terena (10): *Ĵäza, Artüć, Krüva Käla, Kapelänöv Bríg, Ĵämine, Dräga, Vüjina Dräžica, Klänac, Stürmüčka, Ĵarüga.*
- Podjela zemlje (4): *Düla, Rázlívke²¹, Didüne²², Međüne.*
- Tip obradivog zemljišta (6): *Vrtüne, Vrtläjci, Vrtlüci, Vlāka, Poprikāča (Šjor Bëpova -)²³, Kadünova Ögrada.*
- Nova obradiva površina, oteta šumi (4): *Novāk Zmōrašnji, Novāk Ĵüžnji, Požâr, Lüžüne²⁴ Filipjanske.*
- Javni prostor, ulica ili trg (18): *Popöv Vřta, Šjor Bëpova Poprikāča, Pijāca, Magistrāla, Kuntrāta, Krüva Käla, Kälica, İgralište, Vr Sëla, Klänac, Klänac ko Danülovih, Klänac prema Žänkovcu, Vëlika Ülica, Māla Ülica, Prama Börin, Kroz Törüne, Put Mājičini.*
- Biljni pokrov (6): *Zelenüke, Bōri, Bunëstre (Peľicarove -), Kadünovi Bōri, Gāj, Vrbüce.*

²¹ Najvjerojatnije je riječ o semantizmu ‘tlo izrovano tokom vode’, no Skok (ERHSJ II: 309) za *razliv* također navodi: «u određivanju granica, pravni termin». U svakom slučaju, ako i jest riječ o drugom značenju, ono je, stvarno ili metonimijski, motivirano onim prvim.

²² Riječ je o naslijeđenoj, najčešće nepodijeljenoj zemlji (*plemešćina*).

²³ Kao i *vlaka*, obradiva parcela izdužena oblika.

²⁴ Ovo je jedna od mogućih interpretacija (v. 6.2.2.2. *Uspoređivanje po bliskosti*). Brozović Rončević (1999: 21) toponim *Luzine* (oranice, Senj) tumači od *lüža* ‘blato, glib; kalište, lo-kva; močvara’.

– Životinje (2): *Lostîrnjak, Bùčipolje*²⁵.

– Voda (16): *Bunâr na Kapèlici, Potòk, Bezdàn, Vòda iz Bezdàna, Bâzen, Gnjojîne, Dragônj, Dučîne, Lambîk, Jâmîne, Jarùga, Mòče, Badànj, Mâlo Blàto, Žica, Bùčipolje*²⁶.

– Artefakti (85): U sektorim OC i S, svi toponimi (55) osim onih koji su označeni kao javni prostor te kupališta *Artùc, Na Mùstafi i Iza Bânja*. U sektoru P (5): *Škòla, Nòva Crkva, Barbarùševa Vrtlà, Stànčić/Sjèmenište i Bánovi*. U sektoru U (25): *Magistràla, Bezdàn, Kadînova Ògrada, Križ, Kòjina Torîna, Bâzen, Gròblje, Dragônj, Vilîšnice, Zidîna, Dvorîne, Kučàra, Svèti Ròko, Burèlovica i Jarùga*. U ovu skupinu ubrajamo i imena sela i zaselaka: *Filipjâkov, Kutînovi, Žânkovac, Rògovo*²⁷, *Batûrovi, Gâlešîci, Pikunîćevi, Milâtovi, Šešànovi, Rabatîn, Bâriçini i Bánovi*. Osim «nekretnina», artefakti u toponimiji mogu biti i «pokretnine», najčešće razni alati, lovna pomagala, ribarske mreže i sl.²⁸ U Sv. Filipu i Jakovu takav toponim je *Vàdila* ‘mreža za hvatanje močvarnih ptica’.

– Ruševina (4): *Rabatîn*²⁹, *Dvorîne, Zidîna i Kučàra*.

– Pripadnost (54): U ovu skupinu spadaju svi toponimi čiji su referenti zbog bilo kojeg razloga (ne isključivo zbog vlasništva) dovedeni u vezu s nekom, konkretnom ili izmišljenom osobom ili grupom. Najčešće su izvedeni od: a) nekog osobnog imena, nadimka ili opće imenice: *Burèlovica, Tòdînka, Mùstafa, Žânkovac, Svèti Ròko, Bùčipolje, Gòspode Krmèle* i sl.; i b) posvojnog ili opisnog pridjeva: *Bepînova Kùća, Vùjina Dràžica, Bodulski Mulîc, Popòva Kùća, Pelîcarove Bunèstre, Kùća Râvljankina, Titulićka, Kapelânòv Brig* i sl.

– Prostorni odnos (17): *Bunâr na Kapèlici, Iza Bânja, Iza Sèla, Iza Klânca, Klânac ko Danîlovih, Klânac prema Žânkovcu, Kroz Torîne, Mùja ko Fàbrike, Na Artîću, Na Mùstafi, Novâk Jùžnji, Novâk Zmòrašnji, Pod Crkvon, Pogâjac,*

²⁵ Ako je ‘vučje polje’.

²⁶ Ako je onomatopeja (v. 6.2. *Jezične činjenice*).

²⁷ Kao i *Žânkovac, Rògovo* se također odnosi na povijesno, danas nepostojeće naselje (v. *Kazalo i opis toponima*). Za *Rògovo* Skok (ERHSJ II: 153–155) pretpostavlja etimologiju ‘rog’.

²⁸ U očnoj priobalnoj toponimiji često nalazimo nazive ribarskih alata i terminologiju ribarskog zanata uopće. Skračić (1996: 373) navodi niz takvih termina koji se pojavljuju i kao toponimi (*Trata, Tratica, Palandara, Spansa, Kažun, Šijanje* i sl.). Zanimljivo je međutim da za toponim *Vàdilo* autor (SKRAČIĆ 1996: 373, bilj. 64) navodi semantizam ‘vaditi’, ciljajući na «ravno dno i dobru poštu».

²⁹ Skok (ERHSJ I: 655) spominje pridjev (*h*)*arabâtîja* (Bosna) ‘ruševno, staro, pohabano’ i cincarsko *arâbatie* ‘maison tombée en ruine’ te ih povezuje s balkanskim turcizmom arapskog podrijetla *harab*. Iz istog etimona također izvodi i *harabe* ‘ruševine’, pridjev *rabatan* ‘ruševan, zapušten’ te prezime *Rabatić*. Vinja (JE III: 116) navodi i *rabatîn* (Korčula) sa semantizmom ‘odbiti se (od zida, od stijene i sl.)’ za kojega ipak ne vidimo izrvaniju semantičku vezu s našim referentom (dio sela).

Put Mâjičini, Vōda iz Bezdàna i Vr Sēla.

5.2. Jezične činjenice

Kao i svaki drugi jezični znak, i toponim (onomastički znak) je rezultat veze između *značēceg* (toponimskog lika) i *označenog* (koncepta imenovane stvarnosti). Ta veza može biti: a) *izravna* i b) *neizravna*. Izravna veza se uspostavlja: samo *pripisivanjem*, samo *opisivanjem* ili pomoću oba postupka istovremeno. Neizravna veza temelji se na *asocijacijama*. Jezična realizacija navedena tri postupka može se temeljiti na *leksičkoj* i *neleksičkoj* (onomastičkoj, gramatičkoj i akustičkoj) vrijednosti označitelja (onomastičkog znaka).

5.2.1. *Izravna veza*

5.2.1.1. *Pripisivanje*. Ovim postupkom se jezično izražava nejezična kategorija *pripadnosti*. Postupak se realizira pomoću označitelja čija vrijednost nije leksička već *onomastička*. Govorimo dakle o *imenima*, i to o:

– toponimima (uključujući etnonime, etnike i ktetike): *Zàgrebački Vōdovod*, *Màriborski Vōdovod*, *Kūća Râvljankina* i *Lūžine Filipjanske*. Kao poseban tip etnonima možemo izdvojiti imenicu *bodul* i iz nje izveden ktetik *bodulski* (*Bodulski Mulīc*) kao sinonim za ‘otočanin’³⁰, a u konkretnom slučaju ‘žitelj otoka Pašmana’;

– antroponimima (uključujući nadimke, titule za oslovljavanje kao i iz njih izvedene posvojne i opisne pridjeve): *Šjor Bèpov Vrta*, *Kōntov Đardīn*, *Vújina Drážica*, *Kaligérova Rādnja*, *Đōrdova Kūća*, *Gōspođe Krmēle* itd. Valja ovdje zamijetiti i razmjerno mali udio prezimena u odnosu na osobna imena i naročito na nadimke. Prezimena se koriste uglavnom za imenovanje većeg sklopa kuća ili kod manje razgranatih porodica. Veća razgranatost porodice rezultira, logično, i većom uporabom nadimaka. Tako se npr. ogranci porodice Eškinja u toponimiji Sv. Filipa i Jakova pojavljuju kao *Kójini*, *Ĵākšini*, *Bánovi* ili *Nĵūgini*, porodica Karamarko kao *Danīlovi* ili kao *Rūsini* itd.

– Imenima i nazivima stambenih, kulturnih i privrednih objekata: *Kaštil*, *Karolīna*, *Mūstafa*, *Kroācija*, *Stānčić*, *Vōdna*, *Tavērna*, *Fābrika*, *Brijāčnica* itd. Procesom toponimizacije, imenima ovih objekata «pripisuje» se i određeno područje oko njih. U tom smislu, ona funkcioniraju kao pravi toponimi.

Kako smo već pripomenuli, toponim ili antroponim kojemu se referent pripisuje može se, osim u višečlanoj sintagmi, kao pridjevak naći i sam, u jednočlanoj sintagmi: *Tōdīnka*, *Kójini*, *Ĵākšini*, *Stípići* i sl.

³⁰ A u opoziciji s *vlah* (bez potvrde u toponimiji Sv. Filipa i Jakova), čija je definicija kudikamo rastezljivija.

5.2.1.2. *Opisivanje*. Realizira se pomoću označitelja čija vrijednost može biti *leksička* ili *gramatička*. Ako je vrijednost označitelja leksička, opisivanje može biti *objektivno* (opis referenta) i *referencijalno* (smještaj referenta).

U prvom slučaju označitelji su *opće imenice*, i to:

– geografski termini (*termini geographici*³¹): *Dràga*, *Ĵarùga* i *Potòk*. Zanimljivo je da termin *klanac* u filipjanskoj toponimiji dolazi samo kao metafora (v. niže).

– imenice vezane uz materijalnu kulturu: *Sělo*, *Ŭlica*, *Gròblje*, *Kàlica*, *Stràža*³², *Vlàka*, *Hotěl*, *Rìva* itd.

U drugome slučaju označitelji su *prijedlozi* ili *imenice u funkciji prijedloga* (put, vrh, dol i sl.). Referencijalnim opisom ne opisuje se sam referent već njegov smještaj u prostoru, i to u odnosima:

govornik – toponim: *Iza Bānja*, *Iza Sěla*, *Iza Klānca*, *Klānac prema Źānkovcu*, *Novāk Ĵūžnji*, *Novāk Zmòrašnji* i *Put Māĵičini*.

toponim – toponim: *Bunâr na Kapèlici*, *Klānac ko Danilovih*, *Kroz Torìne*, *Mùja ko Fàbrike*, *Na Arùću*, *Na Mùstafi*, *Pod Cřkvon*, *Pogájac*, *Vòda iz Bezďana* i *Vr Sěla*.

Gramatička vrijednost označitelja odnosi se na gramatičke morfeme – nastavke. Oni po svojoj definiciji uvijek idu uz leksičke morfeme, nadopunjujući pritom njihovo, u ovom slučaju, onomastičko značenje. Ovakav doprinos semantici toponima utvrdili smo samo kod *augmentativnih nastavaka* imenica³³, a odnosi se na semove ‘razrušen’, ‘star’ ‘napušten’, ‘u lošem stanju’ i sl. U Sv. Filipu i Jakovu zabilježili smo tri takva toponima, već spomenute *Dvorìne*, *Zidňna* i *Kučàra*.

5.2.2. Neizravna veza

Za razliku od izravnog, nedvosmislenog opisa referenta, neizravna veza toponima i referenta rezultat je *asocijacije*. Asocijacija se može temeljiti na *sličnosti* (metafora i onomatopeja) ili na *bliskosti* (metonimija).

5.2.2.1. *Asocijacija po sličnosti*. Može se temeljiti na *leksičkoj* ili na *akustičkoj* (budući da je i sami označitelj prije svega zvučni val) vrijednosti označitelja.

Asocijacija na temelju leksičke vrijednosti označitelja realizira se tako da se referent imenuje leksemom čije značenje upućuje na ‘stvarnost na koju referent podsjeća svojim izgledom ili funkcijom’. Ovakav način uspoređivanja zo-

³¹ Usp. ŠIMUNOVIĆ 1986: 220, 250.

³² Iako prirodni referent, brdo je doista imalo funkciju straže.

³³ Kod antroponima je gramatička vrijednost označitelja daleko više izražena. Ovo se prije svega odnosi na sufikse filijacije *-ić*, *-ov*, *-ev*, *-ski*, *-in* i sl.

vemo metafora (*termini metaphorici*³⁴). Protumačit ćemo toponime iz ove kategorije zabilježene u Sv. Filipu i Jakovu:

Žica. Vjerojatno je ovdje riječ o adaptaciji čestog hidronima *žila* kao metafori za ‘podzemni tok vode’.

Gláva (*Stâra* ~). Metaforička motivacija imena najstarijeg mula u mjestu može biti zasnovana podjednako na fizičkoj (oblik glave) i funkcionalnoj (po analogiji s «glava kuće») sličnosti ili vrlo starom toponimizacijom termina ‘blago uzvišenje na osami’, u kojem slučaju ne bi išla u ovu skupinu.

Rôgovo. Ako je točno Skokovo tumačenje ‘rog’³⁵, ovaj toponim mogao bi opisivati izgled brda. Ipak, uzevši u obzir priličnu nenaglašenost vrha brda (samo 51 m n.v.), vjerojatnije je da je riječ o nekoj drugoj, nama nepoznatoj motivaciji.

Lambik. Potkrjepu za moguću metaforičku asocijaciju možemo naći u semantizmima ‘posuda’³⁶ i ‘mali badanj’³⁷. Moguća je međutim i metonimijska interpretacija (v. niže).

Klānac (~ *ko DaniĀlovih*, ~ *prāma Žānkovcu*, *Iza Klānca*). Ovaj toponim je u sva četiri slučaja ime ulice.

Badānj. Iako je jasno da u našem slučaju ovaj toponim nedvojbeno upućuje na vodu, njegovo kvalitetno tumačenje nije nimalo jednostavno. U jadranskoj (prije svega otočnoj) toponimiji, *badanj* možemo protumačiti i kao ‘kamenito morsko dno’ ili kao ‘uzvisina u morskom dnu’³⁸ (u toponimima *Bad*³⁹, *Badanj* i *Bačva*⁴⁰) i kao ‘otočić’ i ‘sikica’ (dva toponima *Bačvica*)⁴¹. Kako su toponimi s osnovom *bač-* ujedno vrlo često i hidronimi (bilj. 38), a *Badi* nalazimo i kao ime za blatište⁴², potpuno je nejasno na temelju kojeg od navedenih semantizma su leksemi *badanj* (*bad-*) i *bačva* (*bač-*) povezani u relativno velikom broju primjera u jadranskoj toponimiji. Je li *Badānj* (filipjanski hidronim) dobiven «prijevodom» od *bačva* ili su gore navedeni *Bačva* i *Bačvica* (‘dno’, ‘otočić’ i ‘sikica’) zapravo dobiveni prevođenjem leksema/toponima *badanj*? Što se tiče našeg, filipjanskog *Badānj*, najvjerojatnijom se pak čini mogućnost da je oblik referenta (jama s vodom) metaforički povezan s *badanj* ‘velika posuda’.

³⁴ Usp. bilj. 31.

³⁵ Usp. ERHSJ II: 153–155.

³⁶ Usp. ERHSJ II: 265.

³⁷ Usp. JE II: 125.

³⁸ Skok (ERHSJ I: 86) ga opisuje kao «...toponim za izvjesnu konfiguraciju uvala.»

³⁹ Usp. JURIĆ 2005: 192.

⁴⁰ Usp. SKRAČIĆ, 1996: 415.

⁴¹ Usp. FINKA-ŠOJAT 1973: 46, 51.

⁴² Zapravo je riječ o nekadašnjem blatištu. Danas je to kvalitetna njiva. Usp. JURIĆ 2005: 166, 175.

Asocijaciju po sličnosti na temelju akustičke vrijednosti označitelja možemo opisati kao fonološki (dakle jezični) zapis *dojma* koji je na imenovatelja ostavila neka akustička (dakle nejezična) pojava vezana uz imenovani referent. Ovakvo uspoređivanje nazivamo *onomatopejom*. U toponimiji Sv. Filipa i Jakova bismo (eventualno) mogli govoriti o onomatopejama: *Bučipolje*, *Dučine* i *Močče*⁴³. Iako ne možemo sa stopostotnom sigurnošću tvrditi da je u navedenim slučajevima doista riječ o onomatopejama, lako je u svima uočljiva tematska sekvencija *samoglasnik* + [č], koju bi mogli interpretirati kao oponašanje zvuka uzburkane vode. Slične sekvence nalazimo na velikom broju toponima širom Jadrana (*Bač*⁴⁴, *Toč*, *Duče* i sl.), gdje gotovo bez iznimke upućuju na postojanje vode. Znakovito je također napomenuti da sekvencija *-pisk-*, *-pišč-* (*-pišt-*)⁴⁵, široko potvrđena u jadranskoj hidronimiji, nije u toponimiji Sv. Filipa i Jakova potvrđena nijedanput, unatoč činjenici da postoji kao apelativ (*pištavac* 'vrulja pod morem', v. *Kazalo i opis toponima*).

6.2.2.2. *Asocijacija po bliskosti (metonimija)*. Metonimijskom asocijacijom referent se imenuje imenicom ili pridjevom koja dijeli najmanje jedan sem sa imenicom ili pridjevom koja predstavlja imenovateljev koncept referenta. Pojednostavljeno, jedan označitelj je zamijenjen drugim na temelju barem djelomičnog semantičko preklapanja. Evo što to konkretno znači na primjeru filipjanskih toponima *Požâr*, *Lùžine* (~ *Filipjanske*), *Lambik* i *Crni Krûg* koje bi mogli svrstati u ovu kategoriju:

Koncept stvarnosti 'nova oranica dobivena spaljivanjem šume/makije' imenovan je imenicom *požâr* s kojom dijeli semove 'vatra', 'spaljeno' itd. Ukoliko nije riječ o motivaciji 'blatište' (bilj. 24), sličan asocijativni postupak mogli bismo pretpostaviti i za toponim *Lùžine*, gdje bi «lug», kao posljedica paljenja, također bio asocijacija za vatru. Za oblike izvedene iz *lambek* (kod Skoka *lambik*⁴⁶), Vinja⁴⁷ navodi i semantizme 'hladiti', 'mjesto gdje vjetar najjače udara', 'ugodno puhati', 'osvježavati', a zatim i 'dugo se kupati' te 'dugo nama-

⁴³ Brozović Rončević (1999: 24–25) navodi čitav niz naziva za blatišta iz osnove *moča*. Iako ih autorica tumači praslavenskim *moča -*lb*, -*rb* 'močvara, vlažno mjesto', to i dalje ne umanjuje mogućnost da je ovdje riječ upravo o onomatopeji.

⁴⁴ Pod naslovom «Onomatopejske tvorbe» Brozović Rončević (1997: 20) navodi osnovu *bûk* (*Bučina*, *Bučkovac* i *Bukovac*), dok za hidronime koji se odnose na studence (slovenski *Beč*, *Bič* i *Buč*) kao i za *Bački potok* (pritok Mirne), navodi Bezlajevu etimologiju *pəč* (hrv. *püč*) 'cisterna' < lat. *puteus* 'izvor' (BROZOVIĆ RONČEVIĆ 1997: 28). Interesantna je međutim i primjedba autorice da hidronimi *Bačin* i *Bačkovica* (na hrvatskom području) ne imenuju studence nego tekućice. Ovo bi također moglo ići u prilog pretpostavci da je kod osnove *bač* ipak riječ o onomatopeji.

⁴⁵ Usp. BROZOVIĆ RONČEVIĆ 1997: 21.

⁴⁶ Usp. ERHSJ II: 265.

⁴⁷ JE II: 125.

kati i ispirati robu', redom potvrđene na Jadranu. Svaki je od navedenih semantizama, dakle, barem djelomično sadržan u opisu referenta (zidano korito s vodom) imenovanoga likom *Lambik* pa možemo govoriti i o metonimij-skoj motivaciji. Što se tiče pridjeva «crn» u *Crni Krug*, on bi mogao biti metonimijska asocijacija na 'taman, mračan' (kao u *Crni Lug*, *Crna Reka*, *Crna Gora*⁴⁸ i sl.), što je jedna od karakteristika guste šume/makije na koju se toponim vjerojatno odnosi.

6. Zaključak

Rezultati semantičke klasifikacije po osnovnim motivacijskim poljima sugeriraju nam podjelu toponima Sv. Filipa i Jakova u tri skupine, ovisno o broju toponima u svakom polju. Prvu, najbrojniju skupinu čine «Artefakti» s 85 i «Pripadnost» s 54 toponima. Ovoj bismo skupini mogli pribrojiti i kategoriju «Javni prostor, ulica ili trg» (18) i «Ruševina» (4) kao osobite podgrupe artefakata. Drugu, srednje zastupljenu skupinu čine kategorije «Prostorni odnos» (17), «Voda» (16) te «Konfiguracija terena» (10). Konačno, treću, najslabije zastupljenu skupinu čine kategorije «Tip zemljišta» (6), «Biljni pokrov» (6), «Ruševina» (4), «Nova obradiva površina» (4), «Podjela zemlje» (4) i «Životinje» (2).

Ovakva motivacijska statistika ne iznenađuje s obzirom na činjenicu da je glavnina toponima prikupljena na naseljenim područjima. To se u prvome redu odnosi na potpunu dominaciju artefakata i vlasništva kao najjednostavnijih, ali i najpraktičnijih načina imenovanja. Najbrojniju kategoriju «srednje klase» čine (logično) prostori koji sami nemaju nekog uočljivijeg, važnog referenta, pa su i imenovanjem morali biti definirani kao «prostor između» već postojećih toponima. Iako ih ne-domicilni istraživači vrlo često ne percipiraju kao prava imena, ovakvi toponimi su nužna realnost svake mikrorazine. Druga su važna kategorija toponimi vezani uz vodu («hidrotoponimi») s prosjekom (16 od 158). Osim same brojnosti toponima, o važnosti vode govori i njihova nadprosječna starost, često očitovana u neprozirnosti i arhaičnosti likova (*Bučipolje*, *Lambik*, *Dragônj*, *Môče*, *Bezdan* i sl.). Zadnja među dobro zastupljenim motivacijama je konfiguracija tla, također unutar očekivanog jadranskog prosjeka. Od statistički neobičnih podataka možemo izdvojiti daleko ispodprosječnu zastupljenost toponima motiviranih biljnim pokrovom («fito-tonimi») i životinjama («zootonimi»).

Što se tiče jezične realizacije navedenih izvanjezičnih motivacija, filipjanska toponimija također odgovara prosjeku jadranske obalne toponimije. Unatoč znatnoj prevazi toponima iz kategorije «Izravna veza», možemo reći da su

⁴⁸ Usp. ERHSJ I: 276–277.

tvorci postojećih filipjanskih toponima iskazali zavidnu razinu apstraktnog razmišljanja, izraženog kroz dovoljno zastupljene i motivacijski šarolike metafore, onomatopeje i metonimije.

Literatura

- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA 1997. Hidronimi s motivom *vrelišta* na povijesnom hrvatskom jezičnom području, *Folia onomastica croatica*, 6, 1–40.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA 1999. Nazivi za blatišta i njihovi toponimijski odrazi u hrvatskome jeziku, *Folia onomastica croatica*, 8, 1–44.
- FINKA, BOŽIDAR / ŠOJAT, ANTUN 1973–74. Obalna toponimija zadarsko-šibenskoga kopna i šibenskog otočja, *Onomastica Jugoslavica*, 3–4, 27–64.
- FINKA, BOŽIDAR 1973. Naputak za ispitivanje i obrađivanje čakavskih govora, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 3, 5–77.
- FINKA, BOŽIDAR 1990. Pogled na govor Biograda i okolice», *Biogradski zbornik*, Zavod za povijesne znanosti Filozofskog fakulteta u Zadru / SIZ kulture Općine Biograd, Zadar, 437–442.
- HRASTE, MATE / ŠIMUNOVIĆ, PETAR 1979. *Čakavisch-Deutsches Lexikon*, Böhlau-Verlag, Köln.
- JELIĆ, LUKA 1898. *Povijesno-geografske crtice o biogradskom primorju*, Zagreb.
- JURIĆ, ANTE 2005. Suvremena čiovska toponimija, *Čakavska rič*, 23, 145–212.
- PETRICOLI, IVO 1990. *Biograd i njegova okolica u prošlosti*, Zavod za povijesne znanosti filozofskog fakulteta, Biograd.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR 1996. *Toponimija vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka*, Književni krug, Split.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 1986. *Istočnojadranska toponimija*, Logos, Split.

Kratice:

- CJOI – CENTAR ZA JADRANSKA TOPONOMASTIČKA ISTRAŽIVANJA 2006., *Toponimija otoka Pašmana*, Sveučilište u Zadru, Zadar.
- ERHSJ – SKOK, PETAR 1971.–1974., *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV, JAZU, Zagreb.
- JE – VINJA, VOJMIROVIĆ 1998.–2004., *Jadranske etimologije – Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*, I–III, HAZU, Zagreb.
- SVKD – Spisi samostana sv. Kuzme i Damjana, fond Državnog arhiva u Zadru (DAZd, v. Arhivski izvori).
- ZB – Zadarski bilježnici, fond Državnog arhiva u Zadru (DAZd, v. Arhivski izvori).

Arhivski izvori:

DAZd:

ZB, A. Barba (1488.–1509.)

ZB, D. Cavalca (1551.–1566.)

ZB, G. de Bosco (1465.–1497.)

ZB, J. Calcina (1439.–1492.)

ZB, I. F. Grisinus (1454.–1495.)

ZB, I. P. Raymundus (1487.–1516.)

ZB, I. Ravagninus (1516.–1532.)

ZB, N. Benedicti (1433.–1469.)

ZB, P. de Pago (1486.–1529.)

ZB, S. Damiani (1440.–1476.)

ZB, Th. de Prandino (1403.–1441.)

ZB, Z. Braicich (1621.–1645.)

La toponymie de Sv. Filip i Jakov

Résumé

Le village de Sv. Filip i Jakov date à peu près de la fin du quinzième siècle. La première attestation écrite du nom du village (*...ex opposito ville sancti Philippi Iacobi...*) date de 1494. A partir de la fin de la deuxième guerre mondiale, le village est nommé Filipjakov, ce qui est, jusqu'à présent, le seul nom du village figurant dans la communication quotidienne. La toponymie du village et de son arrière pays est très récente, croate dans sa majeure partie, et sans éléments alloglotiques qui proviendraient du substrat grec ou dalmatoroman. Le reste des éléments alloglotiques sont les emprunts vénitiens et, le plus récemment, italiens. Sémantiquement, la toponymie de Sv. Filip i Jakov correspond dans sa plus grande partie à la toponymie de la côte adriatique. Les procédés les plus fréquents de la dénomination sont: a) attribution, b) description, c) association fondée sur la similarité (métaphores et onomatopées) et c) association fondée sur la contiguïté (métonymies). Parmi les faits sémantiques surprenants on peut constater une présence très faible des toponymes motivés par des noms des animaux ou des plantes.

Ključne riječi: toponimija, Sv. Filip i Jakov, čakavski, semantička analiza, opis referenata

Key words: place names, Sv. Filip i Jakov, Čakavian, semantic analysis, referents description

KAZALO i OPIS TOPONIMA

Napomena: U kurzivu su navedeni citati odgovora ispitanika i toponimi Sv. Filipa i Jakova kada su dio teksta «desne strane» kazala.

KARTA 1

1. Filipjâkov/Sêlo
1. naselje; etnik: *Filipjanin, Filipjani, Filipjanka, Filipjanke* (stariji), *Filipjánac, Filipjânci, Filipjânska, Filipjânske* (noviji); ktetik: *filipjanski, -a, -o* (stariji), *filipjânski, -a, -o* (noviji). 2. središte mjesta, jedna od dvije starije četvrti; L u *Sêlu* jedna od dvije starije četvrti.
2. Ûlica
3. Vêliki Mùja
lukobran sagrađen za vrijeme austrijske uprave.
4. Stâra Glâva
najstariji mul u Sv. Filipu i Jakovu.
5. Parapêt
nasip i zid na *Vêlikon Mûlu*.
6. Pòrat
luka.
7. Kòntov Mùja
lučica koju je dvadesetih godina 20. st. dala sagraditi obitelj Borelli; L na *Kòntovon Mûlu*.
8. Pârk
park u kojem se do 1990. nalazio spomenik Filipjanima palima u NOR-u, nakon barbarskog rušenja zamijenjen spomenikom Franji Tuđmanu.
9. Jâza
nekad plitko more između *Kòntovog Mûla* i *Stâre Glâvê* (v.), danas privezište; U *Jâzi* su se *kopâle kûnke*.
10. Mùja ko Fâbrike
lučica.
11. Mâriborski Vòdovod/
Kuntêše Sîlvije
odmaralište Vodovoda Maribor, do kraja 2. svjetskog rata vlasništvo grofice Silvije Borelli
12. Rîva
riva.
13. Pelîcarićevi/
Pelîcarove Bunêstre
niz kuća obitelji Pelicarić na *Rîvi*.
14. Pòšta
poštanski ured.
15. Tòrkujâ/Tòrkul
danas pizzeria, na mjestu nekadašnjeg mlina za masline; G ko *Tòrkula*.
16. Zâgrebački Vòdovod/
Kuntêše Velîne
odmaralište Vodovoda Zagreb, do kraja 2. svj. rata vlasništvo grofice Veline Borelli.
17. Kùća Râvljankina
kuća nazvana po ženi doseljenoj s Rave.

18. Stípići/Gòspode Krmèle   kuća obitelji Stipić, u starije vrijeme zvana *Gòspode Krmèle*, po Karmeli Stipić koja je bila mjesna *meštròvica* (učiteljica).
19. Kójini/Jàkšini   zgrada na obali u vlasništvu; *Kójini*, nadimak unutar prezimena Eškinja, zvani još i *Jàkšini*, po Jakši Eškinji.
20. Bânka/Kônta Fólka   zgrada splitske banke i Općine podignuta na mjestu na kojem je do 1943. stajala kuća grofa Folka Borellija, spaljena od talijanskih fašista.
21. Kríva Kàla   zavožita ulica u selu, okomita na *Kuntrátu*.
22. Popòv Vřta/Pijàca/
    Popòva Kùća   nekadašnji župni dvor, vlasništvo crkve, danas tržnica i općinski prostori.
23. Kaligêrova Râdnja   nekadašnja postolarska radnja.
24. Na Mùstafi   kupalište.
25. Njòkini/Tavêrna   kuća; *Njòkini*, nadimak unutar prezimena Eškinja. Dugo vremena jedina gostionica u mjestu.
26. Kôntovi   kuća grofa Manfredina Borellija, jedina koju je obitelj zadržala nakon nacionalizacije; *L Kôntovih*.
27. Đòrđova Kùća   ruševina.
28. Brijáčnica   stara brijáčnica.
29. Iza Bânja   pješćana plaža, nekoć privatno kupalište obitelji Borelli.
30. Fàbrika   do 2. svjetskog rata filijala zadarske tvornice likera «Luxardo», nakon toga trgovina poljoprivrednim potrepštinama; *L u Fàbriki*.
31. Bepínova Kùća   ruševina.
32. Stàra Cřkva   crkva sv. Mihovila (14. st.), do napuštanja Rogova posvećena apostolima sv. Filipu i Jakovu; broj povijesnih potvrda za ovu crkvu je tolik da ih je izlišno navoditi.
33. Kôntov Đardín   park-arboretum u vlasništvu obitelji Borelli.
34. Mùstafa   lokal koji se, neovisno o promjeni vlasnika i imena (danas *La Habana*) uvijek naziva *Mùstafa*; nekoć gospodarske zgrada obitelji Borelli; *Zovê se tãko, jer su tóte Túrci držãli kònje*.
35. Kuntrâta   glavna ulica u Selu; *I Kuntrâton*.
36. Iza Sêla   ulica, paralelna s *Kuntrâtom*.

37. Kaštěl visoka kuća u obliku četvrtaste kule; na strani koja gleda na *Kuntrātu* uzidan je gotički grb obitelji Pasini.
38. Kíno/Oštričev Vrta danas zgrada kina, nekoć vrt obitelji Oštrić
39. Vělika Pösluga novija zgrada u kojoj se nalazi najveća trgovina u mjestu.
40. Vōda iz Bezdāna nekadašnja vododerina kojom je tekla *Vōda iz Bezdāna* u more.
41. Māla Pösluga trgovina.
42. Njügini velika stara kuća s trgovinama; *Njügini*, nadimak unutar prezimena Eškinja.
43. Vrāta sjeverni početak *Kuntrāte*, položaj nekadašnjih vrata kroz koja se ulazilo u utvrđeno mjesto.
44. Klānac ko Danilovih vijugava ulica koja prolazi između *Njüginih* i *Danilovih*.
45. Vr Sēla nekad središnji trg u mjestu, neposredno do *Vrātā*.
46. Patīja dvorište ograđeno visokim zidom; *L u Patīji*.
47. Bánōv Đardīn nekad vrt, danas kuće potomaka Danijela i Jakova Eškinje; *Bánovi*, nadimak unutar prezimena Eškinja (od osobnog nadimka *Bān*).
48. Danilovi velika stara kuća s impozantnim stubištem; *Danilovi*, nadimak unutar prezimena Karamarko (od osobnog nadimka *Danilo*), koji stariji mještani još koriste za potomke pok. Marije Karamarko ud. Vuletić.
49. Lambīk zidano korito u kojem se nekad nalazila stajaća voda; *G ko Lambīka*.
50. Mōče nekad zemlje, danas uglavnom izgrađeno; *L u Mōče*; na pitanje je li na tom prostoru bilo vode, ispitanik odgovara: *Káko nē! Dōli nā mōru bili su svē sāmī pištāvcī*; HIST *in loco uocato Moce* (1441., ZB, Th. De Prandino, b. II, sv. III/12, 481v–482r; 1461., ZB, S. Damiani, b. V, sv. V/11, 189v; 1476., B. de Bosco, b. II, sv. 3, 7r), *in loco uocato Moze* (1491., ZB, I. F. Grisinus, b. II, sv. II76, 9v), *in loco dicto Moce* (1494., ZB, A. Barba, b. I, sv. I/O, 39r).
51. Šjor Běpova Poprikāča danas nepostojeća obradiva površina.

52. Đardîn autokamp turističkog društva «Napredak»,
nekoć park obitelji Borelli.
53. Rûsini niz starijih i novijih kuća; *Rûsini*, nadimak
unutar prezimena Karamrko (od osobnog na-
dimka *Rûs*).
54. Āgralište/Trī Bunára asfaltirano igralište za košarku i mali nogo-
met, nekoć prostor na kojem su se nalazila tri
bunara.
55. Potòk nekadašnji potok koji je tekao između *Patije*
i *Đardîna* i ulijevao se u more na plaži *Iza*
Bânja; i danas ulicom koja je prekrila *Potòk* za
velikih kiša teče pravi potok.
56. Hotèl hotel «Mayica».
57. Nôva Cřkva crkva Sv. Filipa i Jakova, sagrađena 1990. na
mjestu starog groblja koje se, za razliku od no-
vog, nazivalo *Kapošānat*.
58. Klānac prāma Žānkovcu vijugava ulica koja od *Rûsinih* vodi prema
Žānkovcu.
59. Škôla zgrada osnovne škole.
60. Māla Ūlica ulica koja od igrališta vodi prema *Požāru*.
61. Bezdān bunar i okolne zemlje; *G ko Bezdāna*; *Otò su*
vrtlā i bunār što ga je Kōnto iskopā.
62. Vēlika Ūlica ulica koja od *Vr Sēla* vodi prema *Križu*; danas
je malo tko tako zove.
63. Kadīnova Őgrada ograda; *Kadīnovi*, obiteljski nadimak, od pre-
zimana Kadija.
64. Magistrāla Jadranska magistrala.
65. Rabatīn dio naselja smješten u istoimenoj dragi; *L u*
Rabatīnu.
66. Bijāca predio uz magistralu.
67. Požār zaravan nedaleko Galešićevih kuća; nitko se
ne sjeća je li tamo bilo kakve paljevine.
68. Bārićini kuće; *Bārićini*, obiteljski nadimak, od pre-
zimana Baričić; u ovim su kućama ogranci
Drādovi, *Bróčevi* i *Kriškovi*.
69. Pikunīćevi kuće; *Pikunīćevi*, prezime Pikunić.
70. Križ križ podignut na raskršću putova za *Rabatīn* i
Vlāku.

71. Kadînovi Bõri manja borova šuma; *Kadînovi*, obiteljski nadimak od prezimena Kadija.
72. Šešãnovi kuće; *Šešãnovi*, prezime Šešan.
73. Gàlešići kuće; Galešić, prezime u Sv. Filipu i Jakovu.
74. Barbarùševa Vrtlã vrt; L u *Barbarùševin Vrtlîma*.
75. Vlãka manji trg; L na *Vlãki*.
76. Drãga draga.
77. Kójina Torîna torovi; *Kójini*, nadimak unutar prezimena Eškinja.
78. Kroz Torîne ulica.
79. Milãtovi kuće; *Milãtovi*, prezime Milat.

KARTA 2

1. Primõrje nekad sama obradiva zemljišta, danas nova četvrt; HIST in *Primorye* (1483., G. de Bosco, b. II, sv. 9, 7. 2.), in *villa Verbiza in loco uocato Primorgie* (1495., G. de Bosco, b. V, 23. 11.), *Primorgie ouero Brunouschina* posjed između Sv. Filipa i Jakova i Biograda (1632., ZB, Z. Braicich, b. IV, sv. II/40, 42r).
2. Škvëra nekadašnji škver na početku uvale Bošana; L u *Škvëri*.
3. Bodulskî Mulíć mul koji su sagradili Pašmanci i Krajci radi pristupa svojim posjedima na Kapelici.
4. Lostîrnjak uvala; L na *Lostîrnjaku*; HIST *Lostrignach* (1439., ZB, N. Benedicti, b I/5, 26; 1441., ZB, J. Calcina, b. I, sv. 1,156).
5. Kãlica predio uz more.
6. Artíć nekadašnji rt i nasuto kupalište oko njega.
7. Klaónica predio oko ruševine klaonice na međi Turnja i Sv. Filipa i Jakova.
8. Karolîna/Šjor Bèpov Vřta restoran «Karolina», nekada *Šjor Bèpov Vřta*.
9. Bunâr na Kapèlici zatrpani bunar žive vode.
10. Stãncíć/Sjèmenište nekoć zgrada u vlasništvu biskupije i dom za umirovljene svećenike, danas centar za rehabilitaciju za osobe s teškoćama u razvoju, nazvan *Stãncíć* po prvom takvom centru u Hrvatskoj.

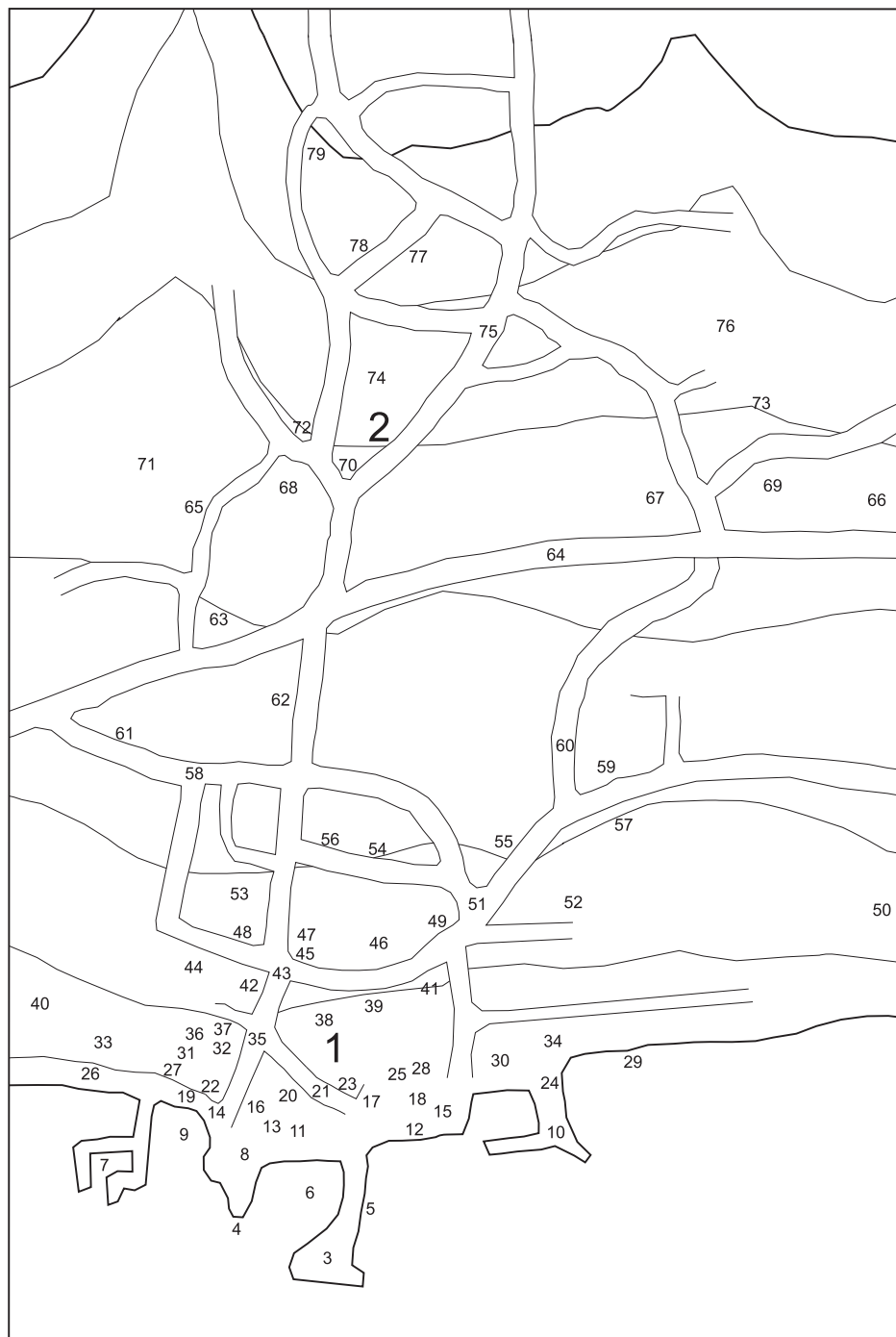

11. Kapèlica zemlje uz more; stariji Filipjani tvrde da se tu u srednjem vijeku nalazila crkva *Svêtog Ādrijana*; HIST ako su ispitanici u pravu, bit će to mjesto koje se u srednjevjekovnim dokumentima naziva *confinio Sancti Andree* (1440., ZB, J. Calcina, b. I, sv. 1, 111r)/*Sutjadrig* (1469., ZB, G. de Bosco, b. I, sv. 6 i 7)/*Sut Iadria* (1528., ZB, I. Ravagninus, b. I, sv. II/8, 5. 5.); u plićaku oko Kapelice razbacano je mnogo keramike i klesanog kamenja, a s morske strane u parparotnim strmcima se vide kameni temelji.
12. Stāra Škōla/Sokolāna/
Dopolavōro zgrada stare pučke škole, sagrađene 1928.; funkcionirala i kao vježbaonica «Hrvatskog Sokola», a za vrijeme talijanske okupacije kao *Dopolavoro*.
13. Međine predio na međi Turnja i Sv. Filipa i Jakova, između magistrale i mora; *G do Međina L na Međinan*; *Otô je prjêje bilo Felicínovičêvo, pa je kúpija Mîle Mâjčina stric*.
14. Na Artiču zemlje.
15. Jāmine zemlje između *Stānčića* i *Kapèlice* u kojima se oduvijek zadržavala voda za velikih oborina; *L u Jāminan*.
16. Mōče (v. KARTA I).
17. Kroācija apartmansko naselje «Croatia»; *Tô je prjêje bilo Oštričêvo. Ranjêje se tôte sījala frmēnta i rāna*.
18. Bánovi kuće; *Bánovi*, nadimak unutar prezimena Eškinja (od osobnog nadimka *Bân*).
19. Vōdna/Titulička nekoć zemlje obitelji Titulić iz Tkona na Pašmanu, zatim odmaralište «Vodna Zajednica», a danas turističko naselje «Margarita Maris».
20. Kapelānōv Brîg mjesto na kojem se cesta za Biograd lagano uspinje; od osbnog nadimka *Kapelān*.
21. Dučine zemlje; *L u Dučinan*.
22. Didine zemlje na međi Sv. Filipa i Jakova i Biograda; HIST *Didine* (1445., ZB, S. Damiani, b. I, sv. 2, 11r; 1479., ZB, G. de Bosco, b. II, sv. 8r), *Didina ultra Sanctus Philippus et Jacobus* (1510., ZB, J. F. Raymundus, b. I, sv. I/1).

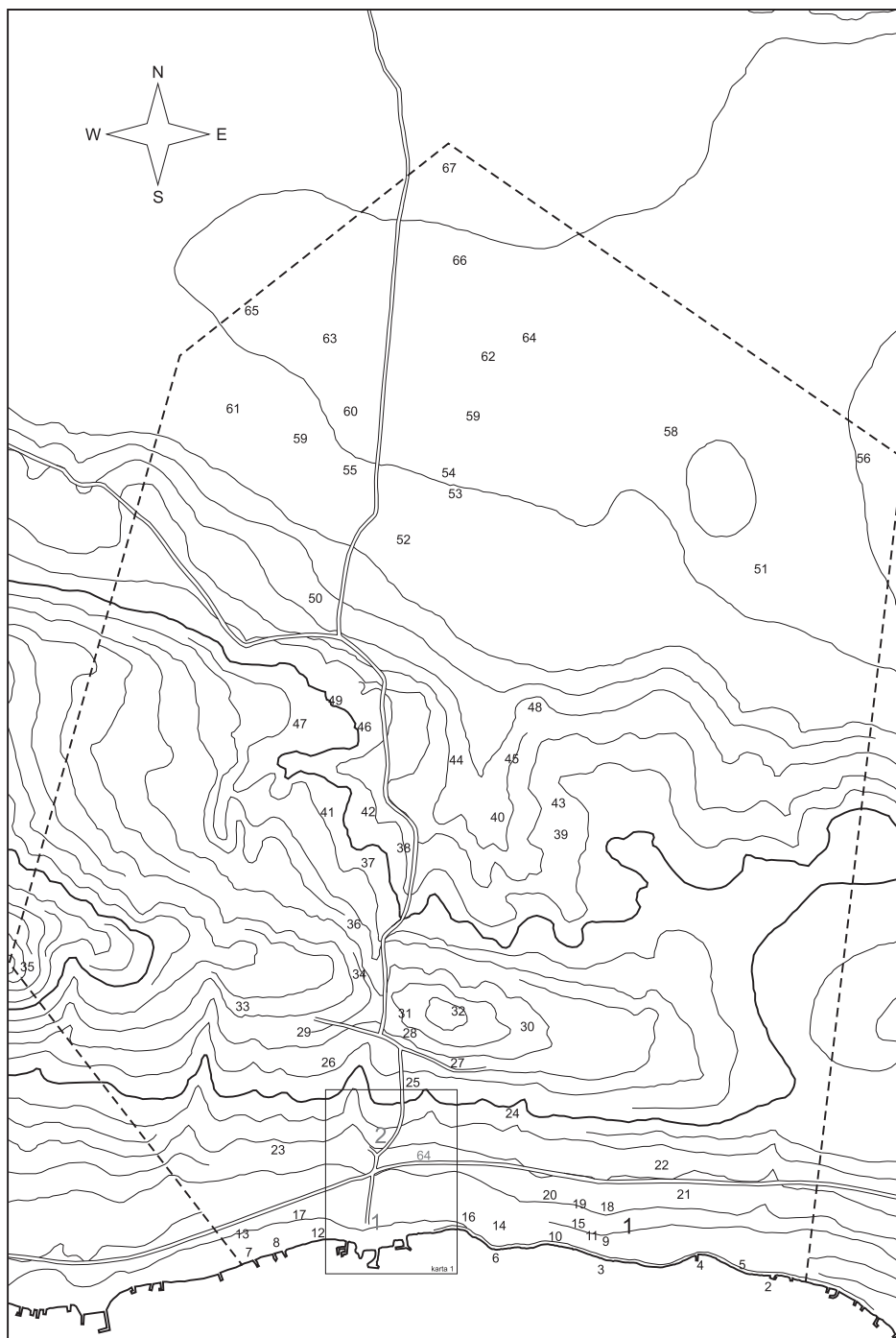
23. Žânkovac   nekoć selo, danas zemlje sjeverozapadno od magistrale; L na *Žânkovcu*; HIST *Xancou duor prope Turretam* (1555., ZB, D. Cavalca, b. I, sv. I/2, 40v).
24. Vújina Drâžica   draga; Vujo, osobni nadimak.
25. Prama Bórîn   ulica.
26. Gnjoĵine   strmi teren između *Žânkovca* i mjesnog groblja.
27. Put Mâjčini   ulica; *Mâjčini*, prezime Majica.
28. Bõri   borova šuma; L *U Bórîn*.
29. Grõblje   novo mjesno groblje.
30. Gâj   šuma makije i crnike (*Quercus ilex*).
31. Bâzen   rezervoar vode; G *ko Bâzena*.
32. Strâža   vrh (82 m).
33. Vrtlâjci   zemlje u dragi uz među s Turnjem.
34. Vrtine   zemlje.
35. Cřni Krûg   vrh (138 m); L *na Cřnon Krûgu*.
36. Drâga   zemlje.
37. Iza Klânca   zemlje.
38. Klânac   put.
39. Badânj   jama s vodom u Vilišnicama; L *u Bâdnju*; *Otõ je dumbõka võda*.
40. Dragõnj   bunar.
41. Pod Cřkvon   zemlje s južne strane crkve sv. Roka.
42. Kućâra   ruševine utvrde na kojoj se razabire više kronoloških slojeva; G *põviš Kućâre*; u starijoj literaturi (v. npr. JELIĆ 1898: 92–93) odlučno se zastupalo mišljenje da najstariji dio ruševine predstavlja ostatke rogovskog dvora.
43. Vilišnice   polje; L *u Vilišnican*; u ovom prostranom polju vidljive su ruševine rimskog vodovoda koje narod naziva vilinskim zidom; ispitanica iz Mrljana na Pašmanu: *Stâri su govorili da su na Vilišnican u Filipjâkovu balâle vîle*; HIST *in loco uocato Vilenschina* (1474., ZB, S. Damiani, b. VI, sv. VII/6, 22r), *in loco vocato Vilenshiza* (1485., b. III, sv. 1, 16. 4.).

44. Dvorìne zemlje; G *pòviš Dvorìna*; *Dvorìne se zovù tako jer je u njiñman Kućàra*.
45. Zidìna zemlje.
46. Svèti Ròko crkva gotièkih oblika (obnovio je 1374. opat Petar Zadrànin), prije turskog zaposjedanja *Rògova* posvećena Sv. Mihovilu.
47. Pogájac zemlje.
48. Bäturovi zaselak; Batur, prezime u Sv. Filipu i Jakovu.
49. Rògovo zemlje s ostacima srednjevjekovnog naselja; povijesne potvrde (*Rogoua*, *Rogouo*) su iznimno brojne.
50. Zelenìke zemlje; u *Zelenìkan*.
51. Vrbìce prostrano polje između *Kutìnovih* i farme *Jan-kòlovica*; G *pòviš Vrbìca* L u *Vrbìcan*; HIST od 14. st. vrlo su brojne povijesne potvrde za istoimeni rogovski posjed i srednjevjekovno naselje (*villa Berbiçe*, 1379., SVKD, sv. VI, br. 117).
52. Kutìnovi zaselak; *Kutìnovi*, prezime Kutija.
53. Pòdbara polje.
54. Žìca polje.
55. Střmièka polje; L u *Střmièkoj*
56. Vädila dio *Ĵarùge*.
57. Dìla zemlje; L u *Dìli*.
58. Máló Bläto polje između *Vrbìca* (v.) i *Ĵarùge*.
59. Burèlovica kanal koji su dali iskopati Borellijevi.
60. Tódìнка zemlje.
61. Lùžine Filijanske polje; L u *Luzñman*.
62. Novák Jùžnji polje.
63. Novák Zmòrašnji polje.
64. Ĵarùga kanal nastao proširenjem već postojećeg potoka; L u *Ĵarùgi*; HIST *Potoch incipiendo a confinibus ville Blachiane* (1463, SVKD, sv. VIII, br. 163).
65. Rázlìvke polje; G *pòviš Rázlìvaàka* L u *Rázlìvciman*.
66. Vřtlièi zemlje; L u *Vřtlièiman*.
67. Bùèipolje polje; L u *Bùèipolju*.

karta 1

karta 2

ABECEDNI POPIS TOPONIMA

NAPOMENA:

Brojevi u zagradama su brojevi toponima na *Karti* i u *Kazalu i opisu referenata*. Prvi broj je broj karte, a drugi (nakon zarez) je broj toponima.

Artić (2, 6)	Göspođe Krmèle (1, 18)
Badànj (2, 39)	Gröblje (2, 29)
Bànka (1, 20)	Hotèl (1, 56)
Bánōv Đardîn (1, 47)	Ëgralište (1, 54)
Bánovi (2, 18)	Iza Bånja (1, 29)
Barbarüşeva Vrtlà (1, 74)	Iza Sèla (1, 36)
Bâriçini (1, 68)	Iza Klånca (2, 37)
Bäturovi (2, 48)	Jäkšini (1, 19)
Bâzen (2, 31)	Jämine (2, 15)
Bepînova Kùća (1, 31)	Jarùga (2, 64)
Bezdàn (1, 61)	Jâza (1, 9)
Bijāca (1, 66)	Kadînova Ögrada (1, 63)
Bodulskî Mulíc (2, 3)	Kadînovi Bōri (1, 71)
Bōri (2, 28)	Kàlica (2, 5)
Brijāčnica (1, 28)	Kaligèrova Rådnja (1, 23)
Bùčipolje (2, 67)	Kapelánōv Brìg (2, 20)
Bunâr na Kapèlici (2, 9)	Kapèlica (2, 11)
Burèlovica (2, 59)	Karolína (2, 8)
Cfni Krùg (2, 35)	Kaštèl (1, 37)
Danilovi (1, 48)	Kîno (1, 38)
Didîne (2, 22)	Klånac (2, 38)
Dîla (2, 57)	Klånac ko Danilovih (1, 45)
Dopolavôro (2, 12)	Klånac prāma Žānkovcu (1, 58)
Drāga (1, 76)	Klaónica (2, 7)
Drāga (2, 36)	Kójina Torîna (1, 77)
Dragōnj (2, 40)	Kójini (1, 19)
Dučîne (2, 21)	Kōnta Fólka (1, 20)
Dvorîne (2, 44)	Kōntov Đardîn (1, 33)
Đardîn (1, 52)	Kōntov Mùja (1, 7)
Đōrdova Kùća (1, 27)	Kōntovi (1, 26)
Fàbrica (1, 30)	Krîva Kàla (1, 21)
Filipjâkov (1, 1)	Križ (1, 70)
Gāj (2, 30)	Kroācija (2, 17)
Gàlešići (1, 73)	Kroz Torîne (1, 78)

- Kùća Râvljankina (1, 17)
Kučâra (2, 42)
Kuntêše Silvije (1, 11)
Kuntêše Velîne (1, 16)
Kuntrâta (1, 35)
Kutînovi (2, 52)
Lambîk (1, 49)
Lostîrnjak (2, 4)
Lùžine Filipljanske (2, 61)
Magistrâla (1, 64)
Mâla Pòsluga (1, 41)
Mâla Ŭlica (1, 60)
Mâlo Blàto (2, 58)
Mâriborski Vòdovod (1, 11)
Međîne (2, 13)
Milâtovi (1, 79)
Mòče (1, 50 i 2, 16)
Mùja ko Fâbrike (1, 10)
Mùstafa (1, 34)
Na Artîću (2, 14)
Na Mùstafi (1, 24)
Nôva Cřkva (1, 57)
Novâk Jùžnji (2, 62)
Novâk Zmòrašnji (2, 63)
Njòkini (1, 25)
Njùgini (1, 42)
Oštričev Vrta (1, 38)
Parapět (1, 5)
Pârk (1, 8)
Patîja (1, 46)
Pelîcarićevi (1, 13)
Pelîcarove Buněstre (1, 13)
Pijâca (1, 22)
Pikunićevi (1, 69)
Pòdbara (2, 53)
Pod Cřkvon (2, 41)
Pogâjac (2, 47)
Popòv Vrta (1, 22)
Popòva Kùća (1, 22)
Pòrat (1, 6)
Pòšta (1, 14)
Potòk (1, 55)
Požâr (1, 67)
Prama Bórîn (2, 25)
Primòrje (2, 1)
Put Mâjčini (2, 27)
Rabatîn (1, 65)
Râzlîvke (2, 65)
Rîva (1, 12)
Rògovo (2, 49)
Rùsini (1, 53)
Sělo (1, 1)
Sjèmenište (2, 10)
Sokolâna (2, 12)
Stâncîc (2, 10)
Stâra Cřkva (1, 32)
Stâra Glâva (1, 4)
Stâra Škòla (2, 12)
Stípići (1, 18)
Strâža (2, 32)
Střmička (2, 55)
Svèti Ròko (2, 46)
Šešânovi (1, 72)
Šjor Běpov Vrta (2, 8)
Šjor Běpova Poprikâča (1, 51)
Škòla (1, 59)
Škvěra (2, 2)
Tavěrna (1, 25)
Tîtulička (2, 19)
Tódînka (2, 60)
Tòrkuja (1, 15)
Tòrkul (1, 15)
Trî Bunára (1, 54)
Ŭlica (1, 2)
Vâdila (2, 56)
Vělika Pòsluga (1, 39)
Vělika Ŭlica (1, 62)
Věliki Mùja (1, 3)
Vilîšnice (2, 43)
Vlâka (1, 75)

Võda iz Bezdàna (1, 40)

Võdna (2, 19)

Vr Sõla (1, 46)

Vrãta (1, 43)

Vrbõce (2, 51)

Vrtõne (2, 43)

Vrtlãjci (2, 33)

Vrtlići (2, 66)

Vújina Drãžica (2, 24)

Zãgrebački Võdovod (1, 16)

Zelenõke (2, 50)

Zidõna (2, 45)

Žãnkovac (2, 23)

Žõca (2, 54)